

KISS MÁRTON

*A kataszteri személyzet képzettsége a 19–20. században**

A kataszteri személyzet rekrutációja

A kataszteri munkálatok (dűlőnkénti felmérés, majd 1856-tól részletes felmérés) Magyarországra érkezésével megnőtt az igény a szakképzett mérnökök és az adminisztrációban jártas hivatalnokok iránt. Előbbiek létszámának feltöltéséhez a kormányzat két dolgot tett. Egyrészt engedélyezte a szakképzettség nélküli munkatársak felvételét, akik munka közben, a gyakorlatban sajátíthatták el a szükséges alapismereteket, másrészt komoly toborzásba kezdtek, hogy kiegészítsék az addigi állami és helyi mérnökök körét. Ennek egyik legjobb eszköze volt az álláshirdetés, amely különböző birodalmi és helyi érdekű lapokban jelent meg.¹

A magyarországi felmérési munkálatok kezdetén az addig a birodalom más országai-ban dolgozó mérnökök kerültek át az újonnan felmérendő területre, a külföldi mérnökök kezdeti dominanciáját támasztják alá a személyzet prozopográfiai elemzései. Leginkább cseh és morva területekről származó mérnökök kerültek az országba, majd a fluktuáció erősödése mellett szinte az egész birodalomból érkeztek szakemberek, a kezdeti időszakban többnyire Galíciából és Bukovinából. A személyzet tagjaira jellemző volt a vándorélet, a felügyelő-

ségek is gyakran változtatták meg helyzetüket az évek során. Az idő előrehaladtával csökkent a külföldiek aránya a magyar kataszteri személyzetben, amelynek számos oka lehetett. Az elvándorlás, a kedvezőbb lehetőségek követése mellett ugyanakkor előfordult, hogy egyes mérnökök itt alapítottak családot és telepedtek le, így válva „magyarrá” az évek során. Emellett nagyobb hangsúlyt helyeztek a magyar területeken képzett mérnökökre – ne feledjük, hogy a helyiekkel folytatott kommunikációban és a névanyag rögzítésében fontos szerep hárult a helyi nyelvtudásra –, így számuk fokozatosan növekedett a rendszeren belül.²

Iskolázottság és végzettség

A kataszteri személyzet kutatásának alapvető forrásai azok a nyilvántartások: a törzskönyvi lapok, illetve a szolgálati és minősítési táblázatok, amelyek fennmaradtak az utókor számára. A katasztertörténet prozopográfiai forrásainak köre ennél jóval szélesebb, folyamatosan bővíthető és bővülő.³

A köztisztviselőkkel szemben támasztott feltételeket a korszakban a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvény határozta meg.⁴ Eszerint egy köztisztviselőnek magyar állampolgárnak és jogi értelemben önálló sze-

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg.

- 1 TÖRÖK ENIKŐ: Kataszteri álláshirdetések és állaspályázatok az 1850–1860-as években. *Catastrum*, 8. (2021) 2:3–14.
- 2 A kataszteri szervezetben szolgáló külföldiekről általánosságban: REISZ T. CSABA: Külföldi mérnökök a magyarországi kataszteri felméréseknel. *Archivarium historicorumque magistra: Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*. Szerk.: KÁDÁR ZSÓFIA – LAKATOS BÁLINT – ZARNÓCZKI ÁRON. Bp., 2013. 189–215., 192–193. Mérnökökről szóló életrajzok (a teljesség igénye nélkül): TÖRÖK ENIKŐ: Elekes Ferenc – katona, térképrajzoló, litográfus és mérnök. *Catastrum*, 5. (2018) 4:36–43., KISS MÁRTON: Skála Vencel (1826–1917) emlékezete. Egy „bohém” mérnök útja a földméréstől a városi polgárságig. *Catastrum*, 7. (2020) 3:29–38., UÓ: Csigó Lajos (1886–1930) kataszteri tisztviselő életútja. *Catastrum*, 7. (2020) 4:33–40.
- 3 L. ehhez REISZ T. CSABA háromrészes cikksorozatát a *Catastrum* hasábjain: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Törzskönyvi lap, szolgálati és minősítési táblázat. 4. (2017) 2:29–48.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Anyakönyvek, iskolai értesítők, gyászjelentések. 4. (2017) 3:14–21.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Címtárak, hivatalos közlönyök, adatbázisok. 5. (2018) 1:15–25.
- 4 L. *Ezer év törvényei* (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88300001.TV>, elérés ideje: 2022. augusztus 1.).

mélynek kell lennie, valamint „*kimutatja, hogy azon képzettséggel bír, melyet a jelen törvény a szolgálat azon nemére nézve, melyre kineveztetni vagy megválasztatni kíván, megállapít*”. A rendelkezés kijelöli az elméleti és gyakorlati képzettséggel kapcsolatos teendőket, amelyekkel rendelkezni kell egy hivatal ellátására. Ugyanakkor megjegyzi, hogy egyes esetekben „*az egyes miniszterek felhatalmaztatnak, hogy oly szakok vagy állomásokra nézve, melyek iránt a jelen törvény nem intézkedik, a megkívántató képzettséget rendeleti úton állapíthassák meg*”.

Az elméleti képzettségek közül a 10. paragrafusban említik a műszaki szakhoz szükséges követelményeket. Eszerint „*a képzettség valamely műegyetem tanulmányainak szabályszerű bevégezése s annak alapján a királyi József-műegyetemtől nyert, vagy az által honosított mérnöki oklevél*” legyen a tisztviselő birtokában. A törvény külön részt szentel a kataszteri munkálatokkal foglalkozóknak. Eszerint „*az állandó kataszternél az igazgató, háromszögmérési főnök, háromszögelő mérnökök, háromszögelő segédek, felmérési felügyelők, főmérnökök, mérnökök, mérnöksegédek és felmérési növendékek tekintetében a képzettség a műegyetemi tanulmányok bevégezése. A mérnöksegédek és felmérési növendékeknek az esetben, ha teljes képességgel bíró egyének nem jelentkeznének, kivételesen a reáltanodai tanulmányok bevégezése és érettségi vizsga.*”

A rendelkezésekből látható, hogy a kataszteri szervezetbe való bekerüléshez két lehetőség adódott: egyfelől a műegyetemen szerzett felsőfokú végzettséggel, másfelől pedig a rendszer alsó szintjeit célzó, érettségi vizsgával elérhető pozíciók. Utóbbi azért tűnhetett megfelelő kompromisszumnak, mert – ahogyan arra a korábbi prozopográfiai elemzéseink is rámutattak – legtöbbször a hivatali ranglétra aljáról küzdötték fel magukat magasabb (felsőfokú végzettséget igénylő) munkakörökig.

A törvény kitér arra is, hogy az állami tisztviselők milyen tanulmányokkal kerülhettek pozíciójukba. „*Általában minden állami hivatalnál és intézetnél alkalmazott számvevő-ségi és ellenőrző tisztviselőtől a főgimnáziumi vagy főreáltanodai tanulmányok bevégezése és érettségi vizsgálat, vagy ezen középtanodákkal egyenrendű kereskedelmi iskola avagy megfelelő katonai tanfolyam bevégezése, továbbá az államszámviteltani vizsga letétele kívántatik meg*”.⁵

Az iskolák megnevezését és pontos megjelölését a szakminiszteri rendeletekben szabályozták, ezeket a *Pénzügyi Közlöny* hasábjain tették közzé. A vonatkozó rendeletek közötti tájékozódásban nagy segítséget nyújt az a korabeli gyűjtemény, amelyet a kataszteri felmérés iratanyagában őriznek.⁶ A hivatkozott 17–18. paragrafus a pénztári szakra vonatkozik, viszont – ahogyan azt korábbi írásomban jeleztem – a kataszteri személyzetre a pénzügyi szervezetre vonatkozó szabályok voltak érvényesek.⁷

1884 és 1903 között hét kiegészítő rendelet született a gimnáziumok, főreáltanodák, kereskedelmi és katonai iskolák egyenrangúságáról. Ezek célja az volt, hogy tovább bővítsék azokat a lehetőségeket, amelyekkel be lehetett kerülni a köztisztviselők – különösen a pénzügyi igazgatás – soraiba.

A kataszteri személyzet később komoly agályait fejezte ki az 1893. évi IV. törvénycikkkel kapcsolatban. Az állami tisztviselők fizetését szabályozó törvényben meghatározott fizetési osztályok viszonylag alacsony fokán találhatunk kataszteri személyzeti tagot. A Pénzügyminisztériumban a vezető beosztású központi kataszteri felügyelő csak a VII. fizetési osztályban található, a kataszteri felmérési felügyelő és háromszögelő főmérnök pedig a VIII. osztályba tartozott. A kataszteri főmérnökök a IX. osztályba kerültek, a sor végén pedig a XI.

5 *Ezer év törvényei.* (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny>, elérés ideje: 2022. augusztus 3.).

6 Az 1884–1915 között kiadott, a kataszteri felmérésre vonatkozó pénzügyminiszteri rendeletek idő- és abcérendben (a rendeletet megjelentető *Pénzügyi Közlöny* adatával). Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Országos Levéltára (= OL), S 92 Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai (1855–1944) (= S 92), No. 25/4. Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak (Régi szolgálati és minősítési táblázatok, I, J, K nevének). Az iskolák elhelyezkedését I. a tanulmány végén lévő térképen

7 KISS MÁRTON: A Pécsi Felmérési Felügyelőség ügyvitele a 19–20. század fordulóján. *Catastrum*, 8. (2021) 1:37–45.

osztályba tartozó kataszteri mérnöksegéd állt. Az Állami Tisztviselők Országos Egyesületében működő kataszteri osztály jelentésében jelezte, hogy a munkakör ilyen alacsony bérezése el fogja ijeszteni azokat, akik magasabb mérnöki végzettséggel rendelkeznek. A munka komolysága és az országos adóügyekben való szerepvállalás miatt a szervezet tagjai úgy érezték, hogy méltánytalanul sorolták őket hátrébb, ezért kísérletet is tettek helyzetük javítására.⁸

A *Kataszteri Közlöny* hasábjain több cikket is szántak a külföldi tapasztalatok, különösen a földmérői képzések megismertetésére. Ezzel kapcsolatban többször is idézték a porosz földmérői képzés körülményeit, valamint az itt tanult tárgyakat.⁹ Szerbiában például egy magánműszaki akadémia jött létre, „geodéták, állami és magánmérnökök, kataszteri és adótisztek, valamint e pályák segéderői képezhetők ki”. A magánkezdeményezésre létrejött intézményt később a kormány is felkarolta, így elfogadott képzési helyként tartották számon. A különböző kataszteri feladatokra való képzést két tanévben határozták meg, amely után az illetők munkába is állhattak.¹⁰ A svájci földmérői szabályrendelet a kataszterhez kapcsolódó feladatokat, valamint a felmérési pályát a tudományos képzettséggel bíró életpályák közé soroltatta. Az előmeneteli rendszer lényege az volt, hogy az elméleti képzést gyakorlati feladatok egészítették ki, így legalább 18 hónapot vártak el gyakorlatként az itt tanulóktól.¹¹

Az 1890-es évek végén több szakíró foglalkozott a kataszteri mérnökök körüli el-

lentmondásos helyzettel. Dobrovics Győző cikkeiben a reformok mellett tette le a voksát, ugyanakkor tisztázandónak vélte az elmélet és a gyakorlat között meghúzódo határvonalakat.¹²

A közigazgatási törvény átalakításának híre számos szerzót lázba hozott, a mérnökök közül is többen tollat ragadtak. Lovas Zsigmond a *Magyar Mérnök- és Építészegylet Heti Értesítőjében* kifejtette, hogy az 1883. évi törvény számos ellentmondásos paragrafussal rendelkezik. A már idézett 10. § esetében megjegyezte, hogy ideje lenne eldönteni, kell-e mérnöki végzettség a kataszter esetében, vagy sem, a kettős állapotnak nincs értelme. Ha valaki képesítés nélkül (csupán érettségivel) kerül be a rendszerbe, később tegyék kötelezővé számára a mérnöki végzettséget (bizonyos pozíció eléréséhez). Lovas véleménye szerint „ott, hol jogvégzettség kell államtudományi vizsgával, ott a törvény nem elégszik meg sehol gimnáziumi végzettséggel”.¹³

A mérnöki képesítés megszerzéséhez új szakvizsgát rendeltek el, amelyre olyan mérnöksegédek jelentkezhetek, akik rendelkeztek megfelelő szakmai gyakorlattal. Az 1908-ban kiadott részletes szabályzásból megtudható, hogy milyen feltételeknek kellett megfelelniük a jelentkezőknek.¹⁴ Az 1908. évi XXXIX. törvény nyomán a 40/1909. IM számú rendelet írta elő a földmérői jogosítvány megszerzésének feltételeit. A két rendelkezés időbeli közelsége igazolja, hogy a kormányzat komoly lépéseket tett a rendszer átalakítására.¹⁵

Buday Béla is többrészes cikket szánt a

8 REISZ T. CSABA: A felmérési tisztviselők kérvénye magasabb rangosztályba sorolásukról (1892). *Catastrum*, 3. (2016) 2:35–46. A kataszteri személyzet fizetésének alakulására l.: KISS MÁRTON: A pécsi felmérési felügyelőség személyzetének lakhatási kérdései a 19–20. század fordulóján (1895–1917). *Catastrum*, 9. (2022) 2:19–32.

9 DOBROVICS VICTOR: Földmérői szakképzés. *Kataszteri Közlöny* (= *KK*), 5. (1896) 2:35–43., A földmérők kiképzése Poroszországban. *KK*, 5. (1896) 7:191–193.

10 Magánműszaki akadémia Szerbiában. *KK*, 17. (1908) 11:245–248.

11 A svájci földmérői vizsgaszabályzat. *KK*, 22. (1913) 12:391–393.

12 Dobrovics álláspontjáról és a földmérői szakképzésről l.: KLETNER CSILLA: A földmérői szakképzés helyzete a 19. század utolsó évtizedében. *Catastrum*, 6. (2019) 4:51–54.

13 LOVAS ZSIGMOND: A közigazgatás reformja műszaki szempontból. *Magyar Mérnök és Építész-Egylet Heti Értesítője*, 25. (1906) 38:287–290.

14 M. kir. pénzügyminisztérium, 117787. szám/1906. Szabályrendelet az országos kataszteri felmérésnél kataszteri mérnöki állások elnyerésére képesítő szakvizsga rendszeresítése tárgyában. *KK*, 16. (1907) 10:218–224.

15 Egy kataszteri mérnökből földmérőnek álló személyre példa: KISS MÁRTON: Komlósi István életútja a kataszterből a pécsi földmérő irodáig (1868–1944). *Catastrum*, 9. (2022) 1:35–44.

kérdésnek, mert a mérnökök is megszólítva érezték magukat. A szerző a választ kidolgozó bizottság előadójaként fordult az olvasóközönséghez, ami szokatlan eljárásnak számított. Az Állami Tisztviselők Országos Egyesülete által megküldött tervezet szerint a közigazgatási alkalmazás kizárólagos feltételül egy egységes jogi államvizsgát tennének. Ez Buday szerint hátrányos lenne a mérnöki kar számára, mivel így kizárnák őket a törvény adta keretekből. A jogszabályi előírások felülvizsgálata jogos és kívánatos, még a mérnöki kar számára is. Ha a reformtörekvés csak az iskolai minősítésekre és „papiros-kvalifikációra” vonatkozik, akkor az 1883. évi törvényen nem érdemes változtatni. Buday szerint a hangsúly a gyakorlati képzettségen, a tapasztalaton és a rátermettségen múlna, amelynek keretein belül lenne érdemes továbbgondolni a törvényt.¹⁶

Az állandó kataszterre vonatkozó passzus Buday szerint jól működik a valóságban, mivel engedélyezi az alsóbb szinteken (mérnöksegéd, felmérési növendék) a reáliskolai végzettséget és érettségit. A „mérnöki” diploma esetén a törvény meglehetősen nagyvonalú, hiszen a gépész- és építésmérnöki végzettség is elfogadhatónak tűnt e pozíció betöltésekor. Tovább növelte a zavart a rendszerben, hogy a műegyetemi tanulmányok „bevégzése” nélkül nem tekintették végzettségnek a képzésben résztvevőket még akkor sem, ha közben a hallgató a szigorlatait le is tette. A szervezetben ráadásul nem motiváló az, ha valaki műegyetemi végzettséget szerez, mivel ez a fizetésben nem látszik meg. Buday szerint éppen ezért nem véletlen, hogy „a kataszteri felmérés személyzetében, amely személyzetnek 95%-a tisztán csak középiskolai végzettség alapján lépett szolgál-

latba s csupán 5%-a rendelkezik műegyetemi, bányászati, vagy gazdasági főiskolai oklevéllel, illetőleg főiskolai minősítéssel”.¹⁷

Buday szerint a rendszeren úgy lenne érdemes változtatni, hogy csak a műegyetemi képzés első két évét vennék kötelezőnek a kataszteri mérnökök számára, mivel a harmadik évfolyam tárgyai főként út-, vasút-, víz- és hídépítési tárgyakat jelentenek. Ez nem lenne újszerű, mivel a környező területeken (Horvátország, Ausztria, Poroszország, Szászország) kétéves geodéziai tanulmányokat írnak elő a földmérők számára. Egy ilyen rendszer bevezetése előnyökkel járna, hiszen megjelenne a felsőfokú végzettség, valamint a fizetési ranglétrán is előrébb léphetnének a kataszter tagjai.

Magyarországon a kérdés megoldásán ekkoriban kezdtek munkálkodni a Pénzügyminisztérium keretein belül, ahol, úgy mond, egy „újonnan szervezendő földmérői szaktanfolyamot” tekintenének elegendő végzettségnek a kataszteri dolgozók számára. Ennek elvégzése földmérői jogosítványt jelentene, „amely az illetőt földmérői magángyakorlatra és birtokrendező, tagosító ügyekben bejegyzett földmérősegédi alkalmazásra is jogosítaná”.¹⁸

Buday cikksorozata végén összefoglalta álláspontját a mérnöki minősítési rendszer átalakításáról. A kataszteri személyzethez való csatlakozáshoz és a minősítés megszerzéséhez két út lehetséges. Az első egy főreáliskolai vagy főgimnáziumi érettségi vizsgát és egyévi földmérői szaktanfolyam elvégzését jelentette volna, a másik a Műegyetem mérnöki szakosztályának első két évfolyamának elvégzését, egyéves állami gyakorlatot és egy sikeres szakvizsgát.¹⁹

16 BUDAY BÉLA: Mérnökök a közszolgálatban. *A Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye*, 45. (1911), 1:1–7; 2:17–23; 3:33–38. (= BUDAY 1911).

17 BUDAY, 1911. 18.

18 BUDAY, 1911. 18.

19 BUDAY, 1911. 37–38.

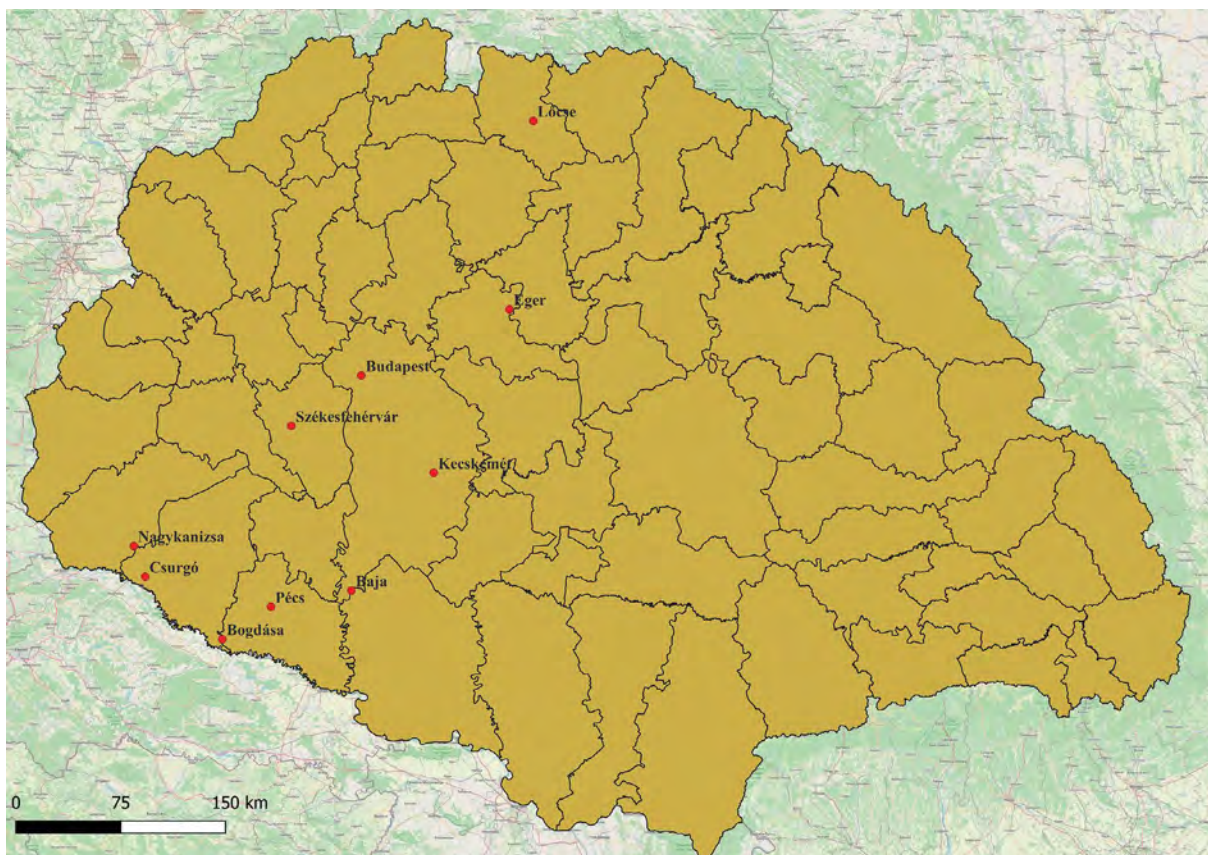
A Dunántúl déli részén született kataszteri tisztviselők képzettsége

Az adatok kiválasztása a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának S 92 Az Országos Földmértani Intézet vegyes irataiban található törzslapok alapján történt.²⁰ Ez ugyan nem tartalmazza a felmérési szervezetben tevékenykedő valamennyi személy adatait, de nagyszámossága miatt alkalmas az elemzésre.

Az adattáblába olyan személyek kerültek, akik Baranya, Somogy vagy Tolna vármegyében születtek. Ez 38 személyt jelentett az adatbázisban található ismétlések kiküszöbölésével, ebből öt fő tolnai, kilenc fő somogyi,

25 fő pedig baranyai illetőségű. Legnagyobb számban Pécsen születtek (12 fő), Villányból és Marcaliból két-két fő származott. Születési idejük szerinti felosztásban: nyolc fő 1840–1860, 16 fő 1861–1879 és 15 fő 1880–1900 között született.

Az iskolai végzettségek vizsgálatakor első lépésben a középiskolai teljesítményeket vettem számításba. A vizsgált 38 főből 36 bírt középfokú végzettséggel, két személy pedig nem szerzett ilyet (Pillári István, Vései József).²¹ Szentkereszti József a törzslapja szerint a bogdásai népiskolában végzett el hat osztályt, valamint ipari iskolában három osztályt (1898).²² A többiek gimnáziumban vagy ezzel

■ A kataszteri személyzet Dél-Dunántúlon született tagjai által látogatott/elvégzett középiskolák helyszínei (a szerző saját tervezésű térképe)

20 MNL OL, S 92. No. 25/1–9. Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak törzslapjai. Régi szolgálati és minősítési táblázatok, No. 26/1–2. Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak törzslapjai. Az állami földmérés törzskönyvi lapjai, 1925–1936. A két anyagról készített, kereshető Excel elérhetősége: <https://www.catastrum.hu/index.php/hu/2015-01-14-07-11-31/kataszteri-szervezet> (elérés ideje: 2022. augusztus 3.). A törzslapok 2022-től elérhetők a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon is.

21 Vései törzslapjából megtudjuk, hogy honvédtisztvi vizsgát tett le a Ludovika Akadémián 1885-ben. MNL OL, S 92. No. 25/8. 232–233.

22 Törzslapja: MNL OL, S 92. No. 25/7. 422–427.

egyenértékű iskolában végeztek. Az intézmények közül kiemelkedik Pécs városa, ahol 24 fő, Budapesten négy, Kecskeméten és Nagykanizsán két-két fő szerzett érettségét. A szórva nyos adatok utalnak arra is, hogy többen regionális szinten igyekeztek megoldani ezt a kérdést, mert a közelben nem volt alkalmas iskola (Baja, Curgó, Székesfehérvár), míg mások valószínűleg családi döntés és kapcsolati lehetőségek miatt a születési helyüktől viszonylag távol végezték tanulmányaikat. Zarubay István Szekszárdról (Tolna megye) Egerbe, míg Höffer Ferenc Lábodról (Somogy megye) Lőcsére került.

A felsőfokú végzettség vizsgálatánál a választott adatsor igazolja a szakmai lapokban, valamint a szakirodalomban kifejtett helyzetet. A 38 személy közül összesen 22-en rendelkeztek valamilyen fajta felsőfokú képzettséggel, de ez nem jelenti azt, hogy be is fejezték tanulmányaikat. Katonai iskolából öten érkeztek (hadapród vagy honvédtiszti vizsgával, egy fő pedig tüzértisztként), többen jártak rövidebb-hosszabb ideig a József Műegyetemre (Endrődi József, Kóbor János, Pigetty Lajos, Vincze Sándor). Joghallgatóként ketten (Csigó Lajos, Rihmer Bódog) kerültek a kataszterhez. Erdészeti államvizsgálója volt két főnek (Goda László, Horváth Sándor), egy személy (Szentkereszti József) pedig számvevő altiszti képzést kapott. Kataszteri mérnöki vizsgával ketten rendelkeztek, Heilmann János 1918-ban, Perlaki György pedig 1913-ban szerzett ilyen fokú végzettséget. Hozzájuk tartoztak még azok, akik földmérői vizsgával rendelkeztek (3 fő). A Műegyetemen végzett egyetlen mérnök Vincze Sándor volt, aki 1922-ben kapta kézbe diplomáját.²³

Ugyanakkor érdemes tovább követni a mérnökök életútját, mivel így kiderül, hogy vajon volt-e kapcsolat a képzettség és az előremene-teli lehetőségek között. A legtöbbször hatan jutottak: négyen műszaki főtanácsosok lettek,

egy fő műszaki főtanácsosi cím és jelleggel, egy fő pedig (Vajna Károly) felmérési központi felügyelő lett.²⁴ A táblázatból látható, hogy négyen nem a kataszteri szervezethez köthető pozíciókat töltötték be, hanem irodatiszti munkaköröket és címeket bírtak. Legnagyobb számban a főmérnökségig eljutott személyek voltak, amely nyolc személy számára volt az utolsó hivatali munkakör.

A személyes mobilizációt vizsgálva kiderül, hogy a legtöbbször (17 fő) a pécsi 11. felmérési felügyelőségénél fejezték be pályafutásukat. A vizsgálatba vont dél-dunántúli személyek közül 23 fő dolgozott hosszabb-rövidebb ideig a felmérési felügyelőségben.

Tolna megyéből csak egy személy dolgozott a pécsi felmérési felügyelőségen, ő is hivatal-szolgaként végezte tevékenységét. Somogy megyéből kiegyenlített arányt találhatunk, míg Baranya esetében az onnan származók többsége a helyi felmérési felügyelőség berkein belül keresett magának állást.

A pécsi felmérési felügyelőség tagjainak képzettsége

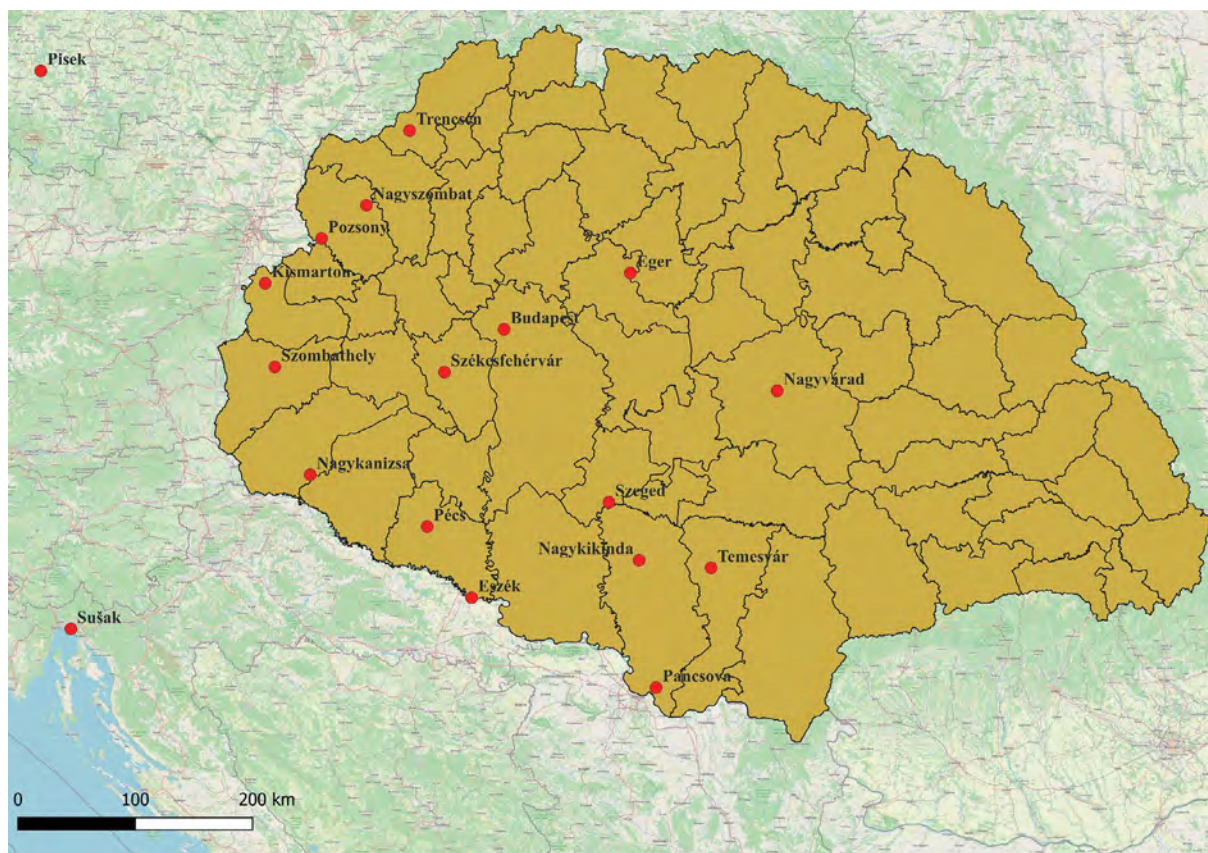
A pécsi felmérési felügyelőségen dolgozók adatbázisának felhasználásával egy szélesebb, mégis a térséghez köthető adatsort kaphatunk. A további forrás bevonása azért is tűnik kézenfekvőnek, mivel így a szakirodalmi hipotéziseket újabb adatsorokon tesztelhetjük. Természetesen hozzá kell tenni, hogy vannak személyes átfedések is az adatok között, de a tendenciák fölrajzolására ezek is kiválóan alkalmasak lehetnek.

A vizsgálatba 62 személy került be, akik 1884–1918 között hosszabb-rövidebb ideig dolgoztak a 11. pécsi felmérési felügyelőség berkein belül.²⁵ A vizsgált személyek közül 44 bizonyosan rendelkezett középfokú végzettséggel, a többiek esetében erre nem találtunk biztos utalást. Legtöbbször pár évig dolgoztak

23 Törzslapja: MNL OL, S 92. No. 25/9. 310–311.

24 Vajna 1917-ben a műszaki főtanácsosi címet is megkapta. Személyi hírek. *KK*, 26. (1917) 9–10:186–190.

25 A személyzet névanyagának feldolgozása: Kiss MÁRTON: A kataszter mint a gavallérélet harmadik stációja. A pécsi kataszteri felmérés személyzeti adattára (1884–1918). *Catastrum*, 8. (2021) 3:21–34.

■ A pécsi 11. felmérési felügyelőség tisztviselői által látogatott/elvégezett középiskolák helyszínei (a szerző saját tervezésű térképe)

csak a felügyelősnél, mások esetében pedig a törzslapok hiányában nem mondható meg biztosan, milyen képzettséggel bírtak. Érdeemes megjegyezni, hogy ebben a mintában is túlsúlyban vannak a Pécsen érettségét szerzők (14 fő).

Felsőfokú tanulmányokkal 15 fő rendelkezett, legtöbben (négyen) kataszteri mérnöki vizsgát, ketten pedig földmérői vizsgát tettek. A többiek (öt fő) esetében jellemző volt az, hogy egy-két évig a budapesti József Műegyetemre jártak, ahol azonban nem fejezték be tanulmányaikat. Ez összevág a kor szakértőinek véleményével és a dél-dunántúli adatokkal egyaránt. A képzés központosításán még a különböző szakvizsgák és tanfolyamok sem enyhítettek, így ha valaki kataszteri mérnök szeretett volna lenni, annak Budapestre kellett mennie.

A pécsi 11. felmérési felügyelőség dolgozóinak vizsgálata – összekapcsolva a Dél-Dunán-

túlról származók adataival – rámutat azokra a nehézségekre, amelyek a kataszter intézményét jellemezték. A dél-dunántúliakra vonatkozó középiskolai végzettségi adatok szinte teljes mértékben megegyeznek a Buday Béla jelezte „95–5%”-os aránnyal, a felmérési felügyelőség adatai kisebb torzulást mutatnak. A felmérési felügyelőségben ez az arány 70%-ot tett ki, eltérve ezzel a szakirodalmi „átlagtól”. Legmarkánsabb különbség a felsőfokú képzettséggel bírók arányában található, ahol a felmérési felügyelőség 24%-os aránya áll szemben a dél-dunántúliak 56%-os arányával. Hozzá kell tenni, hogy itt az adatokat nagy mértékben gyengítik azok, akik csak rövid ideig maradtak a rendszerben, jellemzően írónoki vagy ideiglenes felmérési gyakornokként.

Az alkalmazás erős követelményei (műegyetemi diploma, később szakvizsgák) nem kerültek összhangba a fizetésekkel, így nem meglepő, hogy a kataszteri szervezetben új

utakat kerestek ennek megoldására. A külföldről érkező mérnökök kezdeti jelentős túlsúlya után fokozatosan „magyarrá” váló intézményben kihasználták a törvények adta előnyöket és középfokú végzettséggel (érettségivel) kezdték meg munkájukat a hivatalnál. A két adatbázis segítségével egyéni életutakon keresztül is lát-

hattuk, hogyan működött ez a gyakorlatban. Az utánpótlás biztosításában kiemelkedő szereppel bírt a pécsi iskola, amely a térség legtöbb későbbi mérnökét engedte útjára. A kataszteri képzettség megszerzéséhez alkalmas további központok felderítése még a tudományos kutatás feladata lehet.

■ A kataszteri szervezetbe belépésre jogosító – a Pénzügyi Közlönyben közzétett – iskolák települései (a szerző saját tervezésű térképe)